

Prosessi, jossa eri tavoin hankittu
osaaminen tehdään näkyväksi,
tunnistetaan, arvioidaan ja hyväksytään
– sille annetaan virallinen tunnustus.

OSAAMISEN
TUNNUSTA-
MINEN

Vapaan
sivistystyön
opintotodistus
tunnustamisen
välineeksi

Osaamisen
tunnustamisen
kansallinen
ryhmä

Teksti:
Leena
Saloheimo

NVL 2016
© Aikuisten oppimisen
pohjoismainen verkosto NVL
www.nvl.org

ISBN 978-952-7140-16-1

Pohjoismaiden ministerineuvosto
on rahoittanut tämän julkaisun
NVL:n kohdennetulla tuella.

Kuva: Shutterstock

Ulkoasu: Marika Kaarlela/
Gekkografia

Sisältö

1. Johdanto.....	4
2. Osaamisen tunnustaminen koulutus- ja tutkintojärjestelmässä	5
3. Osaamisen tunnustaminen vapaassa sivistystyössä	8
4. Osaamisen tunnustamisen kehittämissuuntia vapaassa sivistystyössä	11
5. Todistuskäytänteitä vapaan sivistystyön oppilaitoksissa	13
6. Todistusten arviointia osaamisen tunnustamisen näkökulmasta	17
7. Suositus	19
Lähteet	21
Liitteet	22

1

Johdanto

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisella, validoinnilla, tavoittelunsaannalla sitä, että yksilö voi halutessaan saada osaamisensa tunnustettua riippumatta siitä, missä oppimisympäristössä tai missä elämänvaiheessa oppiminen on tapahtunut. Kyseessä on prosessi, jossa eri tavoin hankittu osaaminen tehdään näkyväksi, tunnistetaan, arvioidaan ja hyväksytään – sille annetaan virallinen tunnustus. Koulutuksessa osaaminen tunnustetaan osaksi tiettyä tutkintoa tai koulutuskokonaisuutta ja työelämässä se voi johtaa palkankorotukseen tai vaativampiin työtehtäviin. Yhteiskunnallisessa toiminnassa osaamisen tunnustaminen saattaa tuottaa uusia, kiinnostavampia tehtäviä, vastuullisemman aseman tai yleistä arvostusta. Kaikissa tapauksissa osaamisen tunnustamisella on itsetuntoa ja motivaatiota kohottava vaikutus.

Tämä selvitys ja siihen liittyvä suositus tähtäävät vapaan sivistystyön oppimisen dokumentointikäytäntöjen kehittämiseen ja tukevat alan opinnoissa hankitun osaamisen

tunnustamisen kehittämistä. Tavoitteena on nostaa esiin asioista, jotka parantavat mahdollisuuksia käyttää vapaan sivistystyön opintotodistuksia osaamisen tunnustamisen välineinä muissa koulutusmuodoissa. Raporttiin on myös koottu perustietoja osaamisen tunnustamisen kehittämisvaiheista Suomessa.

Idea suosituksen tekemisestä syntyi ja se toteutettiin Aikuisten oppimisen pohjoismaisen verkoston (NVL) Suomessa toimivassa osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen ryhmässä. Aikuiskoulutuksen eri muotoja edustavaan ryhmään kuuluivat **Pirkko Sartoneva** (NVL), **Timo Halttunen** (Brahea-keskus, Turun yliopisto), **Anni Karttunen** (Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO), **Maija-Leena Kemppi** (Koulutuskeskus Salpaus), **Marjaana Mäkelä** (Haaga-Helia ammattikorkeakoulu), **Johanna Niemi** (Opetushallitus), **Nanna Wilhelmsson** (Helsingin Diakoniaopisto), **Johanni Larjanko** (Bildningsalliansen), **Leena Saloheimo** (Vapaa Sivistystyö ry), joista viimeksi mainittu kirjoitti raportin.

2

Osaamisen tunnustaminen koulutus- ja tutkintojärjestelmässä

Elinikäisen oppimisen strategioiden mukaisesti kaikki elämän varrella hankittu osaaminen tulisi ottaa mukaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen liittyvien virallisten oppimistulosten rinnalle¹. Tähän liittyvää kehittämistyötä on tehty 1990-luvulta alkaen niin Euroopassa kuin kansallisesti. Euroopan komissio seuraa ja raportoi kehityksestä Euroopan maissa. Suomessakin on luotu joitakin uusia käytänteitä² aikanaan edistyksellisen näyttötutkintojärjestelmän rinnalle. Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla tutkinnon perusteissa edellytetty ammattitaito ensisijaisesti aidoissa työelämän tuotanto- ja palvelutilanteissa. Näyttötutkinnon suorittaminen ei edellytä alan kulutuksen suorittamista, vaan osaaminen voi olla hankittu käytännön työssä.³

Vuonna 2004 julkaisemassaan raportissa opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että opitun tunnustamisen prosessissa osaamisen selvittämisellä (tunnistamisella) ja tunnustamisella tehdään mahdolliseksi erilaisissa ympäristöissä saavutettujen oppimissaavutusten siirtäminen ja hyväksyminen. Osaamisen selvittämisen avulla yksilön oppiminen tallennetaan ja tehdään näkyväksi. Selvittäminen ei johda virallisen todistuksen antamiseen, mutta se voi olla virallisen tunnustamisen perustana. Tunnustaminen perustuu yksilön osaamisen ja opintosaavutusten arviointiin ja voi johtaa todistuksen tai tutkintotodistuksen antamiseen.⁴

Kun yksilöiden osaaminen tehdään läpinäkyväksi ja osaamisen selvittäminen järjestelmälliseksi, on osaamista mahdollista käyttää

¹ Mm. Opetusministeriö 1997

² European Commission 2014

³ Opetushallitus www.oph.fi/nayttotutkinnot

⁴ Opetusministeriö 2004

nykyistä laajemmin ja tarkoituksenmukaisemmin yksilön, elinkeino- ja työelämän sekä yhteiskunnan hyväksi. Se palvelee yksittäisen oppijan tarpeita ja tukee sosiaalista integroitumista työelämään ja yhteiskuntaan, yksilön työllistyvyyttä sekä yleensä inhimillisten voimavarojen kehittämistä ja käyttöä kansalaisyhteiskuntaan liittyvissä, sosiaalisissa ja taloudellisissa kysymyksissä.⁵

Epävirallista oppimista (non-formal learning) syntyy järjestetyissä tilanteissa, joissa on muiden tavoitteiden ohessa myös oppimistavoite ja osallistujalla on tietoinen oppimistarkoitus. *Arkioppiminen* (informal learning)

liittyy kaikenlaiseen inhimilliseen toimintaan, jossa tavoitteet eivät ole oppimisessa vaan muissa asioissa ja oppimista tapahtuu toiminnan sivutuotteena.

Euroopan neuvosto antoi vuonna 2012 suosituksen epävirallisen ja arkioppimisen validoinnista⁶ ja CEDEFOP julkaisi vuonna 2015 toisena painoksena eurooppalaiset suuntaviivat sen toteuttamiseen⁷. Suosituksen mukaan validointi toteutetaan aina yksilölähtöisesti ja sen tavoit-

teena voi olla myös elinikäisen opiskelumotivaation ja itseluottamuksen vahvistaminen.

Korkeakouluissa toteutettava aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOT)⁸ on käytäntöjen kokonaisuus, joka mahdollistaa muualla kuin muodollisessa koulutuksessa omaksutun osaamisen hyödyntä-

misen ja korkeakouluopintoihin kytkeä. Tavoitteena on luoda Euroopan laajuisesti joustavat käytännöt, joiden myötä kaikki oppiminen tulisi hyödynnettyksi. Se tukisi opiskelijoiden ja työvoiman liikkuvuutta Euroopan alueella.

Suomessa valmistellaan parhaillaan suurta ammatillisen koulutuksen re-

formia, joka tulee voimaan vuoden 2018 alusta. Siinä kaikki ammatillinen koulutus koetaan yhdeksi järjestelmäksi, joka on sama kaikkien kohderyhmien – nuorten ja aikuisten – kannalta ja jossa näyttötutkinto otetaan ainoaksi tutkinnon suorittamistavaksi. Tavoitteena on mm., ettei samoja asioita tarvitsisi opiskella moneen kertaan. Osaamisen hankkimisen tavalla ei ole uudessa järjestelmässä merkitystä, vaan oppimisen tuloksien, osaamisen taso rat-

**Epävirallinen ja
arkioppiminen
jäävät
edelleen
näkymättömiksi.**

⁵ Opetusministeriö 2004

⁶ Council Recommendation 2012

⁷ CEDEFOP 2015

⁸ AHOT korkeakouluissa

kaisee. Osaamisen tunnistamisen menetelmät ja henkilökohtaistaminen muodostuvat keskeisiksi työkaluiksi.⁹

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä valmisti vuosina 2008 ja 2009 tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehyksen¹⁰ eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen EQF:n pohjalta. Suomalaisten tutkintojen edellyttämä osaaminen (oppimistulokset) kuvataan viitekehyksessä eurooppalaisessa yhteistyössä sovituin kriteerein tietoina, taitoina ja pätevyysinä. Kansallisten tutkintojen edellyttämä osaaminen on sijoitettu kahdeksalle tasolle EQF:n tasokuvausten pohjalta. Aiemmin hankittu osaaminen on viitekehyksessä sisällytetty ensisijaisesti siinä oleviin tutkintoihin. Työryhmä totesi jatkoa silmällä pitäen, että tutkintojen viitekehyksestä tulee edetä osaamisen viitekehyksen suuntaan. Ensisijaisesti tulee kuitenkin tarkastella niitä tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevia eri hallinnonalojen laajoja osaamiskokonaisuuksia, joita suoritetaan paljon ja joille joku toimivaltainen taho on määritellyt osaamistavoitteet.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittäminen on edennyt tutkinto- ja koulutuskeskeisenä. Epävirallinen ja arkioppiminen jäävät edelleen usein näkymättömäksi eikä niitä pystytä tunnistamaan tai käyttämään opintojen osana. Kyseessä on sekä metodologinen että tietoon ja asenteisiin liittyvä ongelma. Tähän mennessä saadut kokemukset tutkintotavoitteisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella tapahtuneen oppimisen tunnustamisesta koulutuksessa eivät ole olleet kovin rohkaisevia.

Ajankohtainen ja kiireellinen kehittämistarve liittyy maahanmuuttajien osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Heidän polkuaan koulutukseen, työmarkkinoille ja yhteiskuntaan voidaan lyhentää, kun voidaan selvittää, millaisia osaamisia heillä on ennestään ja rakentaa koulutuspolut aikaisempaa osaamista hyödyntäen. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta ja tunnustamisesta tulee entistä keskeisempi osa kotoutumisprosessia. Koulu- ja tutkintotodistuksien puuttuessa on epävirallisen ja arkioppimisen tuloksien tunnistamisen toimiva menetelmäpatteri tarpeellinen.

⁹ Riihimäki 2016

¹⁰ Opetusministeriö 2009

3

Osaamisen tunnustaminen vapaassa sivistystyössä

Suomessa kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja sivistysliittojen opintokeskukset järjestävät vapaan sivistystyön koulutusta, joka on luonteeltaan tutkintoon johtamatonta. Vapaan sivistystyön laki määrittelee yleisellä tasolla vapaan sivistystyön tavoitteet ja säätelee oppilaitosten valtionrahoitusta sekä mm. henkilöstön laatuun ja kelpoisuuteen liittyviä asioita. Koulutuksen järjestäminen että siihen osallistuminen perustuvat vapaaehtoisuudelle. Vapaan sivistystyön oppilaitokset päättävät itsenäisesti opintojen tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien valinnasta. Toiminta perustuu paikallisille ja alueellisille tai tietyn yhteisön sivistystarpeille ja on hyvin monimuotoista. Vapaan sivistystyön opintoihin osallistuu vuosittain lähes miljoona ihmistä. Vapaan sivistystyön opinnot tuottavat epävirallista oppimista.

Osaamisen tunnustamisesta ei ole tullut tärkeää vapaan sivistystyön opinnoissa, koska koulutuksella ei yleensä tähdätä tutkinnon suorittamiseen. Vapaan sivistystyön näkökulmasta huomio kohdistuukin siihen, miten alan opinnoissa syntynyttä osaamista tunnustetaan muualla, tutkintotavoitteisessa koulutuksessa, työelämässä ja kansalaisyhteiskunnassa. Tämä on sekä oppilaitosten että koko alan ”kuluttajavastuuseen” ja uskottavuuteen liittyvä kysymys. Millä keinoin vapaan sivistystyön oppilaitoksessa opiskelleen henkilön osaaminen on osoitettavissa, kun hänen elämäntilanteensa vaatii uuden tutkinnon suorittamista? Tähän liittyy kysymys siitä, millä keinoilla alan oppilaitokset voivat helpottaa ja edistää vapaassa sivistystyössä hankitun osaamisen tunnustamista muilla koulutuksen ja yhteiskuntaelämän sektoreilla.

” Yhteismitallisten käytäntöjen luominen ja edistämien on myös tärkeää tunnustamisen edistämiseksi

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö VSY kartoitti vuonna 2003 vapaan sivistystyön opintojen tunnustamista tutkintotavoitteisessa koulutuksessa (Määttä 2003). Selvityksen mukaan tyypillisimmillään opitun tunnustaminen oli vapaan sivistystyön opintojen hyväksilukemista esimerkiksi toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa tai tunnustamista näyttötutkinnon osana. Parhaiten hyväksilukeminen onnistui jo olemassa olevien tunnustamisjärjestelmien piirissä olevien opintojen kohdalla (avoimen korkeakoulun opinnot, kielitutkinnot ja ATK-ajokortit). Usein toimivat käytännöt vapaan sivistystyön ja toisen asteen koulutuksen välillä perustuivat opettajien henkilökohtaiseen tuttavuuteen ja keskinäiseen luottamukseen. Ongelmiksi koettiin yhteisten ”pelisääntöjen” puute toisaalta oman oppilaitoksen piirissä ja varsinkin vastaanottajaoppilaitoksissa sekä vastaanottajaoppilaitosten asenteet.

Määttä totesi johtopäätöksensä, että tärkeä osa kehittämistyötä on vapaan sivistystyön oppilaitosten sisäinen laatutyö ja sen ohessa

tehtävä opitun tunnistettavuuden helpottaminen, dokumentoitavuus. Yhteismitallisten käytäntöjen luominen ja edistämien on myös tärkeää tunnustamisen edistämiseksi (yhteiset todistusohjeet, opintoviikon sisällön määrittelemineen yms.). Vaikka vapaan sivistystyön koulutuksen järjestäjät haluavat varata selvän tilan omaehtoisille ja vapaatavoitteisille opinnoille myös tulevaisuudessa, voidaan opitun tunnustamista ja tunnustamista kehittää dokumentoimalla opetussuunnitelmat ja antamalla opintojen tuloksia kuvaavia todistuksia. (Määttä 2003.)

Opetusministeriö tuotti vuonna 2004 raportin aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta koulutusjärjestelmässä (OKM 2004) ja selvitti sen osana myös vapaan sivistystyön opitun tunnustamista. Raportissa todettiin muun muassa, että koulutuksen taso suhteessa koulutusasteiden mukaan järjestettyyn koulutukseen vaihtelee tavattoman paljon: on oppiaineen alkeista lähtevää koulutusta, mutta myös pitkälle erikoistunutta tai laajaa osaamista vaativia opintoja. Opiskelija itse

asettaa tavoitetasonsa: osa haluaa opiskella harrastusluonteisesti, osa haluaa käyttää opittua työssään tai kansalaistoiminnassa, osa toivoo opinnoilta apua jatko-opinnoissa. Opitun tunnustamisen ja hyväksilukemisen kannalta on keskeistä se, että vapaan sivistystyön oppilaitokset kuvaisivat opetus- tai kurssisuunnitelmissa mahdollisimman hyvin opetettavan aineen/aiheen sisällön ja koulutuksen laajuuden ja mahdollisuuksien mukaan myös tason (alkeiskurssi, jatkokurssi, 5. vuoden kurssi jne.). Raportissa todetaan, että merkittävä osa vapaan sivistystyön opinnoista voisi muodostaa muun koulutuksen moduuleja tai muita osioita, ja että kansanopistojen ja liikunnan koulutuskeskusten pitkäkestoiset

opinnot vastaavat laajuudeltaan ammatillisen tai lukiokoulutuksen kurssien/ oppiaineiden/ opintokokonaisuuksien laajuuksia.

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys¹¹ ei tunnista vapaassa sivistystyössä syntyvää osaamista tai osaamiskokonaisuuksia. Jotkut vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat kuitenkin hyödyntäneet viitekehystä työkaluna määritellessään järjestämänsä koulutuksen tuottaman osaamisen tasoa. Näin koulutuksen tuottamaa osaamista on mahdollista vertailla yleisemmällä tasolla.

¹¹ Opetusministeriö 2009

4

Osaamisen tunnustamisen kehittämissuuntia vapaassa sivistystyössä

Osaamisen tunnustaminen ei ole ollut vapaan sivistystyön kehittämisen keskiössä 2010-luvulla – samaan aikaan kun esimerkiksi korkeakouluissa on työstetty osaamisen tunnustamisen järjestelmiä. Kansanopistoissa on kuitenkin tehty yhteisen todistuksen aikaansaamiseen liittyvää kehittämistyötä. Monissa oppilaitoksissa ja oppilaitosmuodoissa on tehty myös opetussuunnitelmatyötä ja paneuduttu opetuksen laadun kehittämiseen, mikä parhaimmillaan parantaa myös osaamisen tunnustamisen edellytyksiä.

Näkemyks osaamisen tunnustamisesta ja sen menetelmistä on laventunut edellä mainittujen selvitysten tekemisen ajoista. Huomio ei enää keskity opintojen hyväksi-

lukemiseen, vaan osaamisen tunnustamista voidaan harjoittaa laajemmassa, osaamisen erilaisille tunnustamis- ja käyttötavoille tilaa antavassa viitekehyksessä.

Uusi osaamisen näkyväksi tekemisen työkalu on avoin, verkossa toimiva sähköinen Open Badge-osaamismerkkijärjestelmä. Organisaatiot voivat perustaa omia osaamismerkkejä ja luoda niille osaamiskriteerit, joiden perusteella merkkejä myöntävät. Myöntävän organisaation kannalta osaamismerkki on uusi tapa tuoda esiin koulutuksen sisältöjä ja kertoa omasta toiminnastaan. Yksilön kannalta osaamismerkki toimii osaamisen osoittajana muille: potentiaaliselle työnantajalle, yhteistyökumppanille tai oppilaitoksen edustajalle. Sillä on myös itsetuntoa kohot-

tava ja lisääoppiiniseen motivoiva vaikutus. (Rouselle 2013). Tämä sopii hyvin vapaan sivistystyön tavoitteisiin. Osaamismerkki soveltuu hyvin vapaan sivistystyön ja järjestöjen osaamisen tunnustamiseen. Siihen liittyviä hankkeita ja kehittämistyötä on parhaillaan tekeillä.

NVL:n kaikkien pohjoismaiden asiantuntijaedustajista koostuva työryhmä on vuonna 2015 tuottanut raportin (NVL 2015), jossa pohditaan aikuisten avaintaitojen yhteiskunnallista merkitystä, vapaan sivistystyön roolia avaintaitojen kehittäjänä ja avaintaitojen tunnustamista. Vapaan sivistystyön avaintaitoiksi määritellään oppimisen ja henkilökohtaisen kehittymisen taidot, demokratiataidot ja vastuu, yhteistyö- ja moniarvoisuustaidot, luovuus- ja innovaatiotaidot, valinta- ja priorisointitaidot, organisaatiotaidot, johtamis- ja itsensä johtamisen taidot. Yksilö voi toimia itse oman osaamisensa tunnustajana. Kun hän tulee osaamisestaan tietoiseksi ja

pystyy osoittamaan osaamistaan, kykenee hän myös käyttämään osaamistaan uusissa yhteyksissä entistä paremmin. Työryhmä toteaa, että vapaalla sivistystyöllä onkin erityistä potentiaalia tunnustamisprosessin ensimmäisten vaiheiden tukemisessa: kun osaamisesta tullaan tietoiseksi, sitä tehdään näkyväksi ja sanoitetaan.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten todistuskäytännöt vaihtelevat suuresti.

Todistuksella voi olla sekä yksilön osaamisen tunnustamista että koulutusorganisaation toiminnan näkyvyyttä tukevia funktioita. Vapaan sivistystyön oppilaitosten todistuskäytännöt vaihtelevat suuresti: osa antaa vain osallistumistodistuksen varsin yleisin si-

sältökuvauksin, osa hyvinkin yksilöidyn ja tarkan todistuksen, jossa myös osaamista on arvioitu. Tämä selvitys liittyy vapaan sivistystyön opintotodistuksen ymmärrettävyyteen ja vakuuttavuuteen silloin, kun muita koulutusmuotoja edustavat asiantuntijat lukevat sitä tarkoituksenaan osaamisen tunnustaminen.

5

Todistuskäytänteitä vapaan sivistystyön oppilaitoksissa

Kansalaisopistot

Suomessa on yhteensä 188 kansalaisopistoa. Toimintaa on jokaisen kunnan alueella ja yleensä opetus on hajautettu eri puolille kuntaa. Kurssitarjonta elää paikallisten tarpeiden ja yhteiskunnallisten muutosten myötä. Useimmiten siihen kuuluu taideaineiden, käsityön ja musiikin kursseja, kieli- ja kirjallisuuskursseja, kotitalouden, liikunnan ja tietotekniikan kursseja sekä yhteiskunnallisia aineita. Vapaan sivistystyön kurssit kestävät usein lukukauden tai lyhyemmän aikajakson ja koostuvat muutaman tunnin viikkotapaamisista. Lisäksi tarjolla voi olla avointa yliopisto-opetusta ja lukioiden vapaavalintaisia kursseja. Kansalaisopistot järjestävät myös taiteen perusopetusta (TPO), johon kuuluvat musiikki, tanssi, sanataide, esittävät taiteet (sirkus ja teatteritaide) ja visuaaliset taiteet

(arkkitehtuuri, audiovisuaalinen taide, kuvataide ja käsityö). Osa kansalaisopistoista tarjoaa maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta. Kansalaisopistojen opintoihin osallistuu vuosittain 640 000 ihmistä.

Kansalaisopistot antavat vapaan sivistystyön kursseista todistuksia pääasiassa opiskelijoiden pyynnöstä. Taiteen perusopetuksesta ja erilaisista erityiskursseista/sertifioiduista kursseista (järjestyksenvalvoja, ensiapukurssit, työturvallisuuspassi, hygieniapassi jne.) todistuksen saa automaattisesti.

Todistuspyyntöjä tulee jonkin verran. Usein pyytäjää on nuori, joka hakee opiskelupaikkaa. Määrätyn mittaisesta harrastekurssista on voinut joissakin tilanteissa saada pistehyviksiä. Todistuksen perusteella voidaan hakea korvaavaa suoritusta omassa oppilaitoksessa

(esim. lukio, ammattikoulu tai ammattikorkeakoulu). Jotkut hakevat todistusta työnhakutilanteessa. Jotkut työnantajat kannustavat henkilökuntaansa kehittämään esim. kielitaitoaan, jolloin todistus on haettu työnantajaa varten.

Hellewi-tietohallintojärjestelmässä (käytössä useimmissa kansalaisopistoissa) on valmiita todistus pohjia, joita opistot hyödyntävät. Yleinen käytäntö on, että tiedot otetaan suoraan Hellewistä ja viedään opiston lomake pohjalle.

Todistuksen sisältö vaihtelee, mutta yleensä siinä on kurssin nimi, ajankohta, kesto tunteina ja osallistumisaktiivisuus (kuinka monelle tunnille opiskelija on osallistunut). Joissakin opistoissa todistukseen merkitään tarkempi kurssikuvaus.

*Tiedot: Elina Vesalainen,
Kansalaisopistojen liitto KoL*

Kansanopistot

Kansanopistot ovat valtakunnallisia ja alueellisia sisäoppilaitoksia. Niiden lukumäärä on 88. Opiskelijoiden pääosa on nuoria aikuisia. Kansanopistoissa järjestetään sekä lukuvuoden mittaisia linjaopintoja että lyhyempiä koulutuskokonaisuuksia ja kursseja. Opiskelu

on kokopäiväistä. Opetus on useimmiten yleissivistävää eli vapaatavoitteista kuten kieliä, taideaineita tai viestintää. Opistot tarjoavat myös ammatillista koulutusta, kymppiluokkia, peruskoulu- ja lukio-opetusta, avoimen yliopiston opetusta sekä maahanmuuttajakoulutusta. Linjaopintoihin osallistuu vuosittain 6 000 henkilöä.

Kansanopisto-opiskelijoista suurin osa tähtää jatkamaan opintoja tutkintotavoitteiseen koulutukseen ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa.

Opiskelijalle annetaan todistus kansanopisto-opinnoista. Todistusten muoto ja sisältö vaihtelevat opistoittain.

Vuoden 2013 alusta astui voimaan asetus (OKM 4/2013) opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa. Sen 9§ mukaan kansanopiston lukuvuoden mittaisen linjan suorittamisesta saa ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutuessa kuusi (6) lisä pistettä. Kansanopiston lukuvuoden mittainen linja määritellään seuraavasti: *Opiskelija on suorittanut vähintään 28 opiskelijaviikon laajuisen kansanopistolinjan sen opetussuunnitelman mukaisesti ja saanut siitä todistuksen.*

Määritelmän mukaisesti jokaisella kansanopistolla tulee olla kansanopistolinjoille ope-

tussuunnitelma ja linjan suorittamisesta tulee antaa todistus. Suomen Kansanopistoyhdistyksen vetämä kansanopistojen nivelvaiheen työryhmän on rakentanut kansanopistojen yhteistä opetussuunnitelmasuosittelusta sekä todistus pohjaa. Ne tullaan liittämään osaksi kansanopistojen laatusuosittelusta. Opetussuunnitelmasuosittelussa käsitellään kansanopisto-opintojen arvoperustaa, tavoitteita, opetussuunnitelmaprosessia, ohjausta ja arviointia.

Todistus pohjaa on kehitetty silmällä pitäen opintojen tunnistamista ja tunnustamista haakeuduttaessa jatko-opintoihin tai työelämään. Työryhmä miettii vielä, miten osaamisperustaisuus saataisiin näkyviin todistusmallin liitteenä olevassa opintokortissa.

*Tiedot: Tytti Pantsar,
Suomen Kansanopistoyhdistys*

Kesäyliopistot

Kesäyliopistot tarjoavat avointa yliopisto-opetusta, ammatillista täydennyskoulutusta ja muuta, vapaatavoitteista koulutusta: kielenopetusta sekä taide- ja kulttuurialojen koulutusta. Kesäyliopistot järjestävät myös ikääntyvien yliopistotoimintaa. Kesäyliopistot ovat alueellisia oppilaitoksia, niiden lukumäärä on 20 ja ne toimivat 130 paikkakunnalla.

Kesäyliopiston opiskelija saa aina todistuksen opinnoistaan (lukuun ottamatta avoimia yleisöluentotilaisuuksia).

*Tiedot: Mika Nirvi,
Suomen Kesäyliopistot ry*

Opintokeskukset

Opintokeskukset toteuttavat koulutusta vapaaehtoisille ja muille järjestötoimijoille yhteistyössä järjestöjen kanssa siellä, missä järjestöt toimivat. Suomessa on 11 opintokeskusta, joita pitävät yllä kansalaisjärjestöt, puolueet ja ammattiliitot. Niiden koulutuksiin osallistuu vuosittain yli 350 000 ihmistä.

Todistuskäytännöt vaihtelevat opintokeskusten ja koulutusten tyyppin mukaan. Opintojaksoista voidaan myöntää suoritustodistuksia ja osallistumistodistuksia. Opiskelija voi esimerkiksi saada todistuksen pitkäkestoisesta koulutuksesta, työnantajan toimeksiannosta käydystä koulutuksesta tai työmarkkinajärjestöjen kanssa sovitusta työajalla käytävästä koulutuksesta. Todistukseen merkitään joskus suositusluonteinen opintopistemäärä.

OK-opintokeskus on aatteellisesti sitoutumatonta oppilaitos, jolla on jäseninä kymmeniä isoja kansalaisjärjestöjä. Opintokeskus on pyrkinyt parantamaan koulutussuunnittelun laatua ja läpinäkyvyyttä sekä tekemään osaamiskokonaisuuksista ja opintojaksoista tunnistettavia ja tunnustettavia myös muilla koulutusasteilla. Tätä tarkoitusta varten on luotu verkkomateriaali (<http://ostu.ok-opintokeskus.fi/etusivu>). Koulutussuunnittelu sisältää mm. koulutuksen luokittelun osaamiskokonaisuuksiin sekä ydinainesanalyysin, mitoituksen ja kuvauksen tekemisen. Jokainen toteutettu opintojakso arvioidaan ja sen suorittaneille annetaan todistus liitteineen. Todistuksen liitteenä ovat usein tiedot järjestäjästä ja opintojakson kuvaus. Järjestäjän tietojen yhteyteen voidaan kirjata myös opintopisteytyksen peruste (1 op vastaa 27 tuntia opiskelijan työtä) ja avata EQF-taso. Opintojakson kuvaus taas kertoo kaikki perustiedot opintojaksosta ja toimii näin todistuksen tukena.

OK-opintokeskuksessa myös arkioppimisesta voidaan myöntää osaamistodistus. Yleensä tämä koskee ohjattua toimintaa kuten vapaaehtoistyötä ja todistuksen myöntäjänä on järjestö. Osaamistodistuksen saajan odotetaan käyttävän esim. ePortfoliota oman osaamisen dokumentointiin ja aukikirjoittamiseen.

Liikunnan koulutuskeskukset

(Urheiluopistot)

Liikunnan valtakunnalliset ja alueelliset koulutuskeskukset järjestävät liikunta-alalla sekä vapaan sivistystyön että ammatillista perus- ja lisäkoulutusta. Opistoja on 14. Vapaan sivistystyön opintoja järjestetään paljolti viikonloppukoulutuksina.

Jotkut urheiluopistot antavat vapaan sivistystyön opiskelijoilleen todistuksen säännönmukaisesti, jotkut pyydettäessä – käytännöt vaihtelevat

Urheiluopistoissa suoritettuja vapaan sivistystyön opintoja, esimerkiksi liikunnanohjauksen peruskurssia (kesto 4 kk), tai muuta alan harastuneisuutta voidaan hyväksilukea tutkintotoivoitteisessa koulutuksessa. Vapaan sivistystyön opinnot voidaan tunnustaa ammatillisessa koulutuksessa vapaasti valittaviin opintoihin. Osaamisen tunnustaminen on osa henkilökohtaistamista.

Näyttötutkintoperusteisessa koulutuksessa tunnustetaan aikaisempia opintoja valmistavan koulutuksen osalta.

*Tiedot: Aleksi Valta,
Urheiluopistojen yhdistys ry*

6

Todistusten arviointia osaamisen tunnustamisen näkökulmasta

NVL:n Suomessa toimiva osaamisen tunnustamisen ryhmä kävi läpi vapaan sivistystyön oppilaitoksissa käytössä olevia opintotodistuksia. Osa esimerkkitodistuksista löytyy suosituksen liitteistä. Ryhmäläiset arvioivat todistuksia osaamisen tunnustamisen näkökulmasta – mitä ja miten todistus kertoi omistajansa osaamisesta. Todettiin, että vapaan sivistystyön oppilaitosten välillä on valtavia eroja. Jotkut todistukset ovat jo varsin lähellä osaamisen tunnistamisessa hyödyllistä muotoilua ja niistä näkee, että todistusten kehittämisessä on osaamisen tunnistamisen mahdollisuus ollut mielessä. Osa todistuksista taas ei ole sen kanalta lainkaan käyttökelpoisia – ne on tehty muuhun tarkoitukseen.

Osallistumistodistuksen käyttö on vakiintunut käytäntö vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Opiskelija voi saada sen pyynnöstä. Monet esillä olleista todistuksista edustivat tätä todistustyyppiä. Pelkistetyimmillään ne osoittivat vain, että todistuksen haltija oli osallistunut tietyn nimisen oppilaitoksen järjestämään tietynaiheiseen koulutukseen tiettyä aikana. Ryhmän jäsenet pitivät tärkeänä osallistumisen ja suorittamisen erottamista jollain tavalla todistuksissa, koska osallistuminen ei kerro mitään osaamisen kehittymisestä. Osallistumistodistus ei kelpaa tunnustamisen välineeksi. Seuraavassa luvussa esitettävä suositus koskee vapaan sivistystyön opintotodistuksia.

” Parasta olisi, jos koulutuksen sisältö olisi kirjattu osaamisina.

Pelkkä koulutuksen lennokas nimi ei usein riitä, vaan tarvitaan tieto myös sen taustalla olevasta oppiaineesta tai laajemmasta tiedon tai taidon kokonaisuudesta. Muuten todistuksen lukijan saattaa olla vaikea paikantaa mahdollisen oppimisen aluetta. Joihinkin todistuksiin merkityt koulutuksen osien otsikot ja niiden laajuutta kuvaavat opetustuntien määrät antavat jo jotain pohjaa hankitun osaamisen tason arvioimiselle, vaikka jättävät vielä paljon arvailun varaan. Opintopisteiden tai osaamispisteiden käyttö edellyttää niiden määrittelyn merkitsemistä todistukseen.

Koulutuksen sisältöä oli kuvattu monissa todistuksissa, mutta markkinointikielinen kuvaus ei ryhmän mielestä kuulu todistukseen. Parasta olisi, jos koulutuksen sisältö olisi kirjattu osaamisina. Opintojen tai osaamisen tason merkitseminen ei ole ollut tavallista vapaassa sivistystyössä, mutta se on lisääntynyt viime vuosina ja se edistää osaamisen tunnistettavuutta merkittävästi. Osa oppilaitoksista hyödyntää tässä jo kansallisen tutkintojen

ja osaamisen viitekehyksen osaamistasojen kuvauksia tai esimerkiksi kieliin tarjolla olevia eurooppalaisia osaamisen tunnistamisen työkaluja.

Koulutuksen toteuttamistavoista oli todistuksissa hyvin vähän tietoja. Esimerkiksi opetuksen ja opiskelijan itsenäisen työn suhde on kiinnostava osaamisen arvioinnin kannalta. Osaamisen tunnistajaa kiinnostaa myös mahdollisen arvioinnin toteutustavat ja onko opiskelijalla ollut arvioinnissa aktiivinen rooli. Joissakin todistuksissa oli näkyvissä arviointiasteikko, mutta ei kuitenkaan tietoa arviointitavasta.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ja oppilaitosmuodot tunnetaan huonosti muissa koulutusmuodoissa. Todistukseen sisältyvä lyhyt luonnehdinta sen antaneesta oppilaitoksesta voisi lisätä todistuksen käyttökelpoisuutta ja luotettavuutta opitun tunnustamisessa, samoin opettajan koulutus- tai osaamistasoa koskevat tiedot.

7

Suositus

NVL:n Suomessa toimiva osaamisen tunnustamisen ryhmä on tuottanut tämän suosituksen, jonka tavoitteena on saada vapaan sivistystyön todistukseen merkityt tiedot ymmärrettävämmiksi, läpinäkyvämmiksi ja kuvaavammiksi silloin, kun todistuksen halutaan palvelevan osaamisen tunnistamista ja tunnustamista toisella koulutussektorilla. Suositus parantaa vapaan sivistystyön opintodistuksen ymmärrettävyyttä myös työ- ja yhteiskuntaelämässä. Ryhmä erotteli suosituksessaan välttämättömät vähimmäistiedot ja osaamisen tunnistamista ja tunnustamista helpottavat tiedot. Ryhmä totesi myös, ettei kaikkea tarpeellista tietoa ole mahdollista eikä tarpeenkaan sisällyttää todistus pohjaan, vaan niitä voi kuvata todistuksen liitteissä.

TODISTUS	Vähimmäistiedot	Osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen tarvittavia tietoja	Huomioita
Opiskelija	nimi henkilötunnus		
Oppilaitos	nimi yhteystiedot	lyhyt kuvaus oppilaitoksesta ja/tai koulutussektorista vastuu-/kontaktihenkilö	
Opiskeluaika	ajankohta opintojen kesto		
Opettajan tiedot		nimi koulutus työnimike	
Koulutuksen aihe/ Oppiaine	nimi		
Koulutuskokonaisuus	nimi		
Koulutuksen osat	otsikot		
Koulutuksen laajuus	opetustuntien määränä	opintopisteinä osaamispisteinä	
Opintojen / Osaamisen taso		tasokuvaus	Esim. suhteessa kansallisen tutkintojen ja osaamisen viitekehyksen tasoihin, yleisiin kielitutkintoihin tai eurooppalaisen kielipassin tasoihin
Koulutuksen tavoitteet ja sisällöt		kuvaus	Osaamisperustaisuus. Aihepiirit ja lyhyt kuvaus uusien tietojen ja taitojen osaamiskokonaisuuksista. Ei turhia tietoja eikä markkinointipuhetta.
Koulutuksen toteutustapa		lähi-, etäopetus, tutustumiskäynnit, harjoittelu jne. itsenäisen työn ja opetuksen suhde	
Arviointi		arvosana, tulos arviointiasteikko arviointitapa, esim. opiskelijan oma rooli	
Liitteet		liitteissä lisätietoja	Osa tunnistamiseen ja tunnustamiseen tarvittavista tiedoista voidaan esittää todistuksen liitteessä.

Lähteet

AHOT korkeakouluissa. Tunnista osaaminen.
<http://www.tunnistaosaaminen.fi/node/23>

CEDEFOP. 2015. European Guidelines for the
Validating Non-formal and Informal Learning.

COUNCIL RECOMMENDATION on the validation
of non-formal and informal learning (2012/C
398/01).

European Comission. 2014. ET 2020 Education
and Training stocktaking exercise. ET 2020
National report of Finland.

Määttä, Jukka. 2003. Tunnusta ja tunnista opittu!
Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö VSY.

NVL 2015. Folkbildning, key competences
and validation.

Opetushallitus. Näyttötutkinnot.
<http://www.oph.fi/nayttotutkinnot>

Opetusministeriö. 1997. Oppimisen ilo: kansalli-
nen elinikäisen oppimisen strategia. Komitean-
mietintö 1997, 14.

Opetusministeriö. 2004. Aikaisemmin hankitun
osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmäs-
sä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja
selvityksiä 2004:27.

Opetusministeriö. 2009. Tutkintojen ja muun
osaamisen kansallinen viitekehys. Opetusministe-
riön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24.

Riihimäki, Tarja. 2016. Ammatillisen koulutuksen
reformi, ajankohtaista. Opetus- ja kulttuuriminis-
teriö. Powerpoint-esitys 3.5.2016

Rousselle, Eric, 2013. Open Badge -osaamismer-
kin hyödyt oppimisen ja osaamisen tunnistami-
sen näkökulmasta

Liitteet

LIITE 1:
Kurssi-
todistus pohja,
kansalaisopisto

LIITE 2:
Kansanopisto-
todistus

LIITE 3:
Opintotodistus,
kielikoulutus,
kesäyliopisto

LIITE 4:
Opintojakso-
todistus,
opintokeskus

LIITE 5:
Peruskurssi-
todistus,
urheiluopisto

Helsingfors arbis

KURSINTYG

har deltagit i kursen

vid Helsingfors stads svenska arbetarinstitut

under tiden _____ – _____

Kursen omfattade _____ lektioner

av vilka kursdeltagaren deltagit i _____ lektioner.

Kursen behandlade _____

Helsingfors _____

Kursens lärare

Institutets rektor

Helsingfors arbis Dagmarsgatan 3 • Arbis östra Stoa, Åbohusvägen 1

Tfn 09 310 494 94 • Fax 09 310 494 95 • E-post: kansliet @arbis.hel.fi

Post: Helsingfors arbis • PB 5200 • 00099 Helsingfors stad

www.hel.fi/arbis

(Esimerkki)

Oppilaitoksen ylläpitäjä
Kansanopisto

KANSANOPISTOTODISTUS

Maija Meikäläinen

123456-7890

Bändilinja

Opintoaika 2.9.2013 - 23.5.2014

Koulutuksen laajuus 875 tuntia, 33 ov

Bändi keikkakuntoon	150 tuntia/6 ov	hyväksytty
Biisinteko ja äänityö	225 tuntia/9 ov	hyväksytty
Elävänä estradille	225 tuntia/9 ov	hyväksytty
Projekti promopaketti	150 tuntia/6 ov	hyväksytty
Ohjaus	75 tuntia/3 ov	hyväksytty

Päiväys

allekirjoitus
nimenselvennys
rehtori

Kansanopistotodistus voidaan antaa vähintään 28 opiskelijaviikon laajuisen kansanopistolinjan suorittamisesta sen opetussuunnitelman mukaisesti (OKM asetus 4/2013).

Kansanopisto on x:n ylläpitämä ja vapaan sivistystyön lain 632/1998 2§ tarkoittama oppilaitos.

Liitteet: opintokortti

TODISTUS

XXXX

on osallistunut

ITALIAN KIELEN JATKOKURSSI III:lle

2.9.–2.12.2013.

sekä suorittanut kurssin loppukokeen hyväksytysti arvosanalla **X** (asteikko 1-5).

Kurssin tavoitteena oli, että sen käytyään opiskelija ymmärtää yleisluontoisia tekstejä, ymmärtää ja osaa käyttää keskeisiä ilmaisuja ja rakenteita, osaa kommunikoida tavanomaisissa tilanteissa sekä kertoa itsestään, toiveistaan ja suunnitelmistaan sekä ymmärtää arkipäiväisiin tapahtumiin liittyvää puhetta ja tekstiä peruskieliopin ja keskeisen sanaston hallinnan avulla.

Kurssiin sisältyi runsaasti rakenneharjoituksia ja erityisesti syvennyttiin verbioppiin. Kieliopista käsiteltiin konjuktiivin menneet aikamuodot, passiivi, indikatiivin ja konjuktiivin aikamuotojen suhteet (concordanza dei tempi), konjunktioit ja lauseenvastikerakenteet (gerundi, partisiihin preesens ja perfekti). Kurssilla luettiin ja analysoitiin tekstejä ajankohtaisista asioista. Lukemisessa pyrittiin ennen kaikkea sisällön ymmärtämiseen ja sanaston laajentamiseen. Teemoina olivat muun muassa koulujärjestelmä, työelämä, elokuvat, ooppera ja teatteri, uskonnot, uskomukset ja maailmankatsomukset sekä tasa-arvo ja siirtolaisuus.

Kurssi sijoittui taitotasolle B1 Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoasteikolla. Se sisälsi 45 tuntia lähiopetusta ja lisäksi itsenäistä työskentelyä. Opettajana toimi

Tampereella 24. päivänä tammikuuta 2014

Tampereen kesäyliopisto/Tampereen kesäyliopistoyhdistys

rehtori

Osaavaa
kansalaistoimintaa

SUORITETUSTA OPINTOJAKSOSTA

(op)

(-)

Moduulit	Laajuus (op)	Arviointi

Todistuksen liitteenä ovat tiedot opintojakson järjestäjästä (liite 1) ja opintojakson kuvaus (liite 2).

Paikka _____ Aika _____

<i>nimenselvennys</i>	<i>nimenselvennys</i>
-----------------------	-----------------------

Varalan Urheiluopisto

TODISTUS

[REDACTED]

on suorittanut liikunnanohjauksen peruskurssin, 20 ov / 30 opintopistettä,
Varalan Urheiluopistossa. Opiskelija on saanut opinnoistaan seuraavan arvioinnin

www.nvl.org

Osaamisen tunnustaminen